

Sygn. akt V CSK 339/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

SSN Karol Weitz

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa Gminy C.

przeciwko S. W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 11 lutego 2016 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 19 grudnia 2014 r.,

uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i oddala apelację powoda co do kwoty 204.362,47 zł (dwieście cztery tysiące trzysta sześćdziesiąt dwa złote czterdzieści siedem groszy); znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Okręgowym i Sądem Apelacyjnym oraz koszty postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowa Gmina C. domagała się zasądzenia od pozwanego S. W. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Zakład Budownictwa i Inżynierii Wodnej W. S. W. w G. kwoty 408.724,94 zł z ustawowymi odsetkami tytułem zwrotu wynagrodzenia, które jako inwestor uiściła na rzecz podwykonawcy S. S. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą A. w G.

W sprawie został ustalony następujący stan faktyczny:

W dniu 3 września 2008 r. Przedsiębiorstwo Usługowo Handlowe (PUH) O. Sp. z o.o. w T. zawarło z pozwanym S. W. umowę konsorcjum, celem zwiększenia potencjału wykonawczego i kapitałowego dla wykonania przedsięwzięcia „Budowa kanalizacji sanitarnej Gminy C. ETAP B”, finansowanego przez powódkę. Strony umowy konsorcjum zobowiązały się do: wspólnego działania przy opracowaniu oferty przetargowej, realizacji zadania będącego przedmiotem porozumienia oraz do dokonania rozliczenia końcowego i solidarnej odpowiedzialności za realizację umowy w przypadku wybrania złożonej przez nie oferty. Uzgodniły, że przedsiębiorcą reprezentującym strony porozumienia wobec zamawiającego będzie PUH O., w związku z czym pozwany udzielił liderowi konsorcjum pełnomocnictwa do podpisywania oferty i umowy oraz reprezentowania go we wszystkich sprawach prawnych, technicznych i finansowych w ramach porozumienia z dnia 3 września 2008 r. W aneksie do porozumienia uszczegółowiły wzajemny podział zakresu prac i ustaliły, że lider konsorcjum rozliczy i obciąży strony proporcjonalnie do wartości robót kosztami poniesionymi na utrzymanie placu budowy, wniesionymi zabezpieczeniami i gwarancjami oraz innymi kosztami wspólnymi dotyczącymi realizacji. W dniu 1 października 2008 r. w rezultacie przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego doszło do zawarcia pomiędzy powódką a liderem konsorcjum umowy o roboty budowlane. W § 6 ust. 1 umowy strony uzgodniły, że w razie konieczności zatrudnienia podwykonawców w trakcie realizacji umowy wykonawca wystąpi do inwestora o zgodę i akceptację przed zawarciem umowy z podwykonawcą. W § 6

ust. 3 wykonawca przyjął na siebie pełną odpowiedzialność wobec inwestora za roboty, dostawy, usługi które wykonuje przy pomocy podwykonawców. Powódka wyraziła zgodę na zlecenie podwykonawstwa S. S. Protokół końcowy zakończenia robót podpisany został w maju 2010 r. Powódka uiściła w dniu 14 maja 2010 r. na rzecz lidera konsorcjum tytułem wynagrodzenia za wykonane roboty kwotę 3.095.944,57 zł, zgodnie z wystawioną fakturą. Spółka P.U.H. O. nie uregulowała na rzecz podwykonawcy S. S. należności wynikającej z umowy podwykonawstwa. Nie uiściła także należnej współkonsorcjantowi - pozwanemu S. W. części wynagrodzenia z tytułu umowy konsorcjum. Sąd Rejonowy w G. postanowieniem z dnia 26 sierpnia 2010 r. ogłosił upadłość likwidacyjną P.U.H. O. Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 24 maja 2012 r. zasądził od powódki na rzecz S. S. kwotę 408.724,94 zł z ustawowymi odsetkami należną mu na podstawie umowy podwykonawstwa. Powódka w wykonaniu wyroku zapłaciła S. S. w dniu 8 listopada 2012 r. kwotę 564.484,54 zł. Pozwany odmówił zapłaty powódce dochodzonej pozwem kwoty.

W ocenie prawnej przytoczonych ustaleń Sąd Okręgowy w K. przyjął, że podstawą prawną dochodzonego przez powódkę roszczenia jest art. 471 k.c. Wskazał, że dwukrotne obciążenie powódki zapłatą wynagrodzenia jest konsekwencją uregulowania zawartego w art. 647¹ § 5 k.c. ustanawiającego solidarną odpowiedzialność zawierającego umowę z podwykonawcą oraz inwestora i wykonawcy za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez podwykonawcę. Odpowiedzialność powódki za wynagrodzenie należne S. S. została przesądzona prawomocnie wyrokiem sądowym. W uzasadnieniu przyjętej podstawy odpowiedzialności pozwanego stwierdził, że nienależyte wykonanie przez jednego z konsorcjantów umowy zawartej z podwykonawcą stanowi jednocześnie nienależyte wykonanie umowy zawartej z inwestorem i rodzi odpowiedzialność kontraktową w stosunku do niego. Szkoda inwestora polega w takiej sytuacji na wystąpieniu uszczerbku spowodowanego koniecznością spełnienia na rzecz podwykonawcy świadczenia, do którego był zobowiązany wykonawca (art. 647¹ § 1 k.c.). Źródłem solidarnej odpowiedzialności uczestników konsorcjum w stosunku do zamawiającego jest art. 141 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz.U 2013, poz. 1473 - Pzp).

Odpowiedzialność za taki stan rzeczy może ponosić wyłącznie podmiot, który swoim zachowaniem doprowadził do niego, zaś w okolicznościach sprawy pozwany dochował należytej staranności przy realizacji zobowiązania.

Z tych względów wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2014 r. oddalił powództwo.

Rozpoznając sprawę na skutek apelację powódki Sąd Apelacyjny oddalił zarzuty skarżącej kwestionujące ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i jako niewadliwe uczynił je podstawą swojego wyroku. Zaakceptował przyjętą przez Sąd Okręgowy podstawę prawną rozstrzygnięcia. Przedmiotem swoich rozważań uczynił natomiast kwestę, czy w oparciu o art. 471 w zw. z art. 472 k.c. skutki zawinionego niewykonania zobowiązania przez jednego z dłużników mogą odnosić się do wszystkich dłużników solidarnych, czy też dotyczą jedynie sfery prawnej dłużnika, który dopuścił się tych zachowań. Z istoty solidarności biernej i faktu, że jest ona zastrzegana przede wszystkim w interesie wierzyciela wywiódł - odmiennie niż Sąd Okręgowy - że roszczenie o spełnienie świadczenia odszkodowawczego, będącego skutkiem nienależytego wykonania umowy jest objęte solidarnością także wówczas, gdy niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które odpowiada tylko jeden z dłużników solidarnych. Świadczenie odszkodowawcze zastępuje bowiem świadczenie pierwotne objęte odpowiedzialnością solidarną. Natomiast uwzględnienie, który z dłużników solidarnych i w jakim zakresie spowodował niewykonanie zobowiązania następuje dopiero w ramach roszczeń regresowych i nie odnosi się do relacji między wierzycielem, a dłużnikiem solidarnym. Stwierdził, że pozwany nie wykazał okoliczności, które mogłyby go zwolnić od odpowiedzialności solidarnej, nie wykazał też zdarzeń, które mogą być kwalifikowane jako objęte dyspozycją art. 371 k.c.

Kierując się powyższym Sąd Apelacyjny zaskarżonym obecnie wyrokiem zmienił wyrok Sądu Okręgowego przez uwzględnienie powództwa.

W skardze kasacyjnej pozwanego zaskarżającej wyrok Sądu Apelacyjnego w części uwzględniającej powództwo ponad kwotę 204.362, 47 zł, skarżący w oparciu o podstawę naruszenia przepisów prawa materialnego sformułował zarzuty naruszenia:

1) art. 376 § 1 k.c. w zw. z art. 647¹ § 5 k.c. przez ich niezastosowanie, wobec braku przyjęcia, że powódce jako inwestorowi i dłużnikowi solidarnemu służy roszczenie regresowe wobec pozwanego jako wykonawcy i współdłużnika solidarnego oparte na ogólnej podstawie roszczeń regresowych zawartej w kodeksie cywilnym,

2) naruszenie art. 471 k.c. w zw. z art. 647¹ § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie wobec przyjęcia, że nieuiszczenie przez wykonawców konsorcjantów należności na rzecz podwykonawcy S. S. stanowi nienależyte wykonanie umowy z powódką jako inwestorem, podczas gdy umowa między wykonawcami a inwestorem nie zawiera zobowiązania do uiszczenia przez wykonawców wynagrodzenia na rzecz podwykonawcy,

3) naruszenie art. 141 Pzp przez niewłaściwe zastosowanie wobec przyjęcia, że nastąpiło nienależyte wykonanie umowy o roboty budowlane przez wykonawców konsorcjantów, za co ponoszą oni solidarną odpowiedzialność względem powódki jako inwestora w sytuacji, gdy niewykonanie umowy odnosi się do innego kontraktu, a mianowicie do umowy zawartej pomiędzy wykonawcami - konsorcjantami a podwykonawcą.

Wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa ponad kwotę 204.362,47 zł i zasądzenie kosztów, ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Spoczywający na wykonawcach - członkach konsorcjum obowiązek należytego wykonania umowy z podwykonawcami wynika z umowy o roboty budowlane zawartej z inwestorem wówczas jedynie, gdy został w umowie wyraźnie zastrzeżony. Jednakże sytuacja taka, co nie było sporne w okolicznościach sprawy nie zachodzi. Nietrafne jest odmienne zapatrywanie Sądu Apelacyjnego odwołujące się do odosobnionego w orzecznictwie poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 września 2008 r. III CSK 119/08, OSNC 2009 r, nr 9, poz. 130), zgodnie z którym z samej istoty zwartej z inwestorem umowy o roboty budowlane wynika, że obejmuje ona także wypełnienie przez każdego

z wykonawców obowiązków wobec podwykonawców. Doprowadziło ono Sąd Apelacyjny do błędnego wniosku, że podstawę solidarnej odpowiedzialności wykonawców za szkodę powódki wynikłą ze spełnienia świadczenia na rzecz podwykonawcy stanowi art. 141 Pzp.

Wycelowanie kontraktowej odpowiedzialności wykonawców będących stroną umowy z powódką przenosi ciężar rozstrzygnięcia na zagadnienie wzajemnych rozliczeń solidarnie zobowiązanych za wynagrodzenie podwykonawcy inwestora i wykonawców - konsorcjantów.

Przepis art. 647¹ § 5 k.c. przewiduje solidarną odpowiedzialność inwestora i wykonawcy za zapłatę wynagrodzenia należnego podwykonawcy za wykonane roboty budowlane. Rozwiązanie to różni się od innych przypadków solidarności ustawowej, która najogólniej rzecz ujmując uzasadniona jest nabyciem majątku od dłużnika głównego, lub zawarciem z nim wspólnej umowy.

Odpowiedzialność inwestora wobec wykonawcy i podwykonawcy wynika z różnych podstaw prawnych określających jej zakres, tj. wobec wykonawcy z umowy o roboty budowlane, a w stosunku do podwykonawcy wynika z ustawy i ma gwarancyjny charakter. Zakres odpowiedzialności inwestora wobec podwykonawcy określa umowa wykonawcy z podwykonawcą, wywołująca skutek wobec inwestora, który nie jest jej stroną, wyraził natomiast zgodę na jej zawarcie. Inwestor nie może więc zwolnić się od zapłaty podwykonawcy należnego mu wynagrodzenia na tej podstawie, że zapłacił całe wynagrodzenie wykonawcy będącemu wierzycielem z innego stosunku zobowiązaniowego.

Wprowadzając przepis art. 647¹ § 5 k.c. ustawodawca nie uregulował roszczeń regresowych między inwestorem a wykonawcą. Poszukiwania sposobu rozwiązania tej kwestii doprowadziły do sformułowania w piśmiennictwie i judykaturze (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2006 r., III CZP 36/06, OSNC 2007, nr 4, poz. 52) poglądu podzielanego przez Sąd Najwyższy w składzie obecnie orzekającym, w myśl którego podstawę rozliczeń między solidarnie zobowiązanymi na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. inwestorem a wykonawcą za zapłatę wynagrodzenia podwykonawcy stanowi art. 376 § 1 k.c.

Jeżeli w umowie między inwestorem a wykonawcą strony nie uregulowany wzajemnych rozliczeń na wypadek spełnienia świadczenia przez któregokolwiek z solidarnie zobowiązanych, współdłużnicy odpowiadają w częściach równych, co oznacza, że inwestor, który spłacił wierzyciela może żądać zapłaty od pozostałych dłużników wyłącznie w części przypadającej na nich zgodnie z wewnętrznym podziałem długu.

W sprawie niniejszej w następstwie ogłoszenia upadłości likwidacyjnej PHU O. część przypadającą na tego dłużnika rozkłada się stosownie do art. 376 § 2 k.c. na pozostałych współdłużników. W konsekwencji tego pozwany jest zobowiązany do zwrotu powódce połowy świadczenia z tytułu wynagrodzenia spełnionego na rzecz podwykonawcy S. S.

Kierując się powyższym Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i oddalił powództwo co do kwoty 204.362,47 zł z ustawowymi odsetkami oraz orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego stosownie do art. 100 k.p.c.